

- логический аспект / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, В.А. Пономаренко. - Минск: Изд-во «Университетское», 1985. - 206 с.
6. Кондратьев Я.Ю. Загальна характеристика психологічного забезпечення оператив-но-службової діяльності органів внутрішніх справ: Лекція.- К., 1999 - 39 с.
 7. Приходько Е.П., Побрызгаев П.П. Механизм формирования поведения оператив-ных сотрудников в условиях риска // Проблемы оперативно-розыскной психоло-гии: Межвуз. сб. науч. тр.- Киев: МВД СССР, 1991.- 154 с.
 8. Сідак В.С., Валько І.В. Мораль і безпека особи, нації, держави. Історико-філософські нариси: Моногр.- К., 2001.- 221 с.

Надійшла до редакції 17.11.2004р.

ВПЛИВ НЕБЕЗПЕКИ НА БОЄЗДАТНІСТЬ ПРОФЕСІОНАЛА

Пліско В.І.

Національна академія внутрішніх справ України

Анотація. Результати досліджень дають можливість проектувати та формувати новий тип співробітника правоохоронних органів, що відрізняється стійкими інтегральними характеристиками адаптації до зовнішніх проявів небезпеки, рівнем резервних можливостей, економністю рухових процесів.

Ключові слова: спецпідготовка, адаптація, екстремальна ситуація, стан співробітника, спеціальні якості.

Аннотация. Плиско В.И. Влияние опасности на боеспособность профессионала. Результаты исследований дают возможность проектировать и формировать новый тип сотрудника правоохранительных органов, который отличается стойкими интегральными характеристиками адаптации к внешним проявлениям опасности, экономностью двигательных процессов.

Ключевые слова: спецподготовка, адаптация, экстремальная ситуация, специальные качества.

Annotation. Plisko V.I. Influencing of danger on fighting capability of the professional. Application of researches results allows to design and to formulate a new collaborator type of law enforcement authorities, different by steady integral adaptation descriptions to external danger displays, level of reserve possibilities, thrift of motive processes.

Keywords: adaptation, extreme situation, training, professional preparation.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виходу оперативників неущкодженими з небезпечних зіткнень зі злочинцями займає перше місце поряд із зростаючою роллю правоохоронних органів у захисті соціальної й особистої безпеки громадян. Особливої актуальності це болюче питання набуло протягом останнього десятиріччя, зважаючи на криміналізацію суспільства та по-прання правових і моральних норм гуртожитку.

За даними науковців Національної академії внутрішніх справ України, співробітники міліції потенційно екстремальними вважають 52% службових ситуацій, а у спецпідрозділах – 64%. Зауважено, наприк-

лад, що під час виконання завдань, які пов'язані з великим ступенем відповідальності і потребують нестандартних шляхів виходу з напружених ситуацій, з боку співробітників можливі розгубленість (24% від загальної кількості проаналізованих ситуацій), зниження критичності мислення (11%), зниження координації та точності рухів (29,8%), уповільнення реакції (27%), зниження якості сприймання та уваги (8,9%), порушення логіки міркувань (18%) [4].

Аналіз існуючої системи спецпідготовки свідчить, що вона заснована здебільшого на традиційних загальноосвітніх принципах побудови навчального процесу, емпіричному обґрунтуванні планування і складання програм і характеризується сильним впливом суб'єктивізму при розробленні програм навчання та контролю за їх виконанням. В умовах великого обсягу навчального матеріалу, обмежених термінів підготовки, високих вимог при чинній системі навчання складно оптимізувати процес підготовки оперативників з урахуванням зростаючих вимог до професійного рівня й індивідуальних особливостей та можливостей співробітників. Необхідні принципово нові підходи до організації процесу професійної підготовки, створення системи діяльності працівників в критичних умовах з урахуванням усіх факторних ознак.

На думку багатьох спеціалістів, для того, щоб підвищити ефективність навчального процесу, спрямованого на адаптованість співробітників до впливу небезпеки в період виконання завдань, необхідно вдосконалити керування основними компонентами екстремальних ситуацій і технологію підготовки з огляду на присутність фактора ризику.

Тому предметом дослідження виступає зміст підготовки, виявлення закономірностей проявів небезпеки, розбудова моделей дій, що необхідні для формування у працівників правоохоронних органів вмінь щодо зниження впливу екстремальної ситуації на особистість.

Робота виконана відповідно до плану НДР Національної академії внутрішніх справ України.

Метою роботи є розробка науково-методичних засад формування професійних якостей до дій в екстремальних умовах.

Результати дослідження. Специфіка оперативної роботи, крім загальних вимог до психічного і фізичного здоров'я людини, ставить ще й ряд спеціальних вимог, а саме високий рівень та координація ряду сенсомоторних і інтелектуальних функцій [1]. По-перше, ефективність діяльності оперативного працівника в екстремальних умовах залежить передусім від можливостей організму – у розумінні нормального забезпечення фізичних і психічних функцій (психічна і фізична надійність, готовність у будь-який момент до дій в екстремальних умовах). По-дру-

ге, оперативному працівникові має бути притаманна здатність до переходу від одного виду діяльності до іншого. Йому слід мати розвинені перцептивні якості, вдосконалювати свої професійні вміння і навички.

Цілий ряд спеціалістів вважають, що підвищення адаптованості до виникаючої небезпеки залежить від інтелектуальних і фізичних якостей. Роль інтелекту в регулюванні поведінки залежить не від характерних якостей, рис суб'єкта, а від здатності «оволодіти» ситуацією у вигляді специфічної форми, що передбачає об'єктування відображення того, що відбувається, і здатності привести в дію механізм інтелектуального контролю діяльності [5]. В галузі оперативної діяльності підвищення оцінки адекватності реальної дійсності забезпечуватиме застосування методики складання узагальненого образу екстремальної ситуації.

Слід зазначити, що участь у колективних взаємодіях не зменшує проблему особистої небезпеки в певних ситуаціях, оскільки небезпека для кожного зі співробітників може бути несподіваною. Відсутність у них вмінь своєчасно сприймати ознаки загрози збільшує ризик для їхнього життя, робить неможливим виконання функціональних завдань.

Використання методу математичного моделювання дозволило розділити компоненти екстремальної ситуації на такі, які задіяні на початку подій і впливають на розвиток ситуації в цілому, та такі, які впливають безпосередньо під час контакту із супротивником.

Компонентами інфраструктури екстремальної ситуації можна назвати інформативність щодо основних психомоторних можливостей супротивника, середовище та умови зіткнення, вид злочину, ступінь загрози, кількісний склад учасників подій, перешкоди, завади, психологічний стан обох сторін, латентний період ситуації, час, коли настає небезпечний момент, контроль навколишнього середовища в момент безпосередньої небезпеки, дистанцію, засоби нападу, період доби, напрямок руху, позиційне розташування, візуальне випередження (зорову фіксацію).

До компонентів фізичних впливів слід віднести тривалість та динаміку пересувань, швидкість, час, напрямок та кут пересувань, тактику маневрування, спосіб і траєкторію нападаючих дій, використання допоміжних предметів, випереджуючі та обманні дії, спосіб захватів, ударів, звільнень, результат зіткнення (затримання, травми тощо), варіанти дій, слушні моменти.

Отже, використання результатів математичного моделювання є ефективним методом дослідження та водночас оптимальним шляхом отримання повної характеристики виникнення безпосередньої небезпеки, психологічних, рухових дій та їх аналізу, виявлення закономірностей

взаємозв'язків впливів факторних ознак і на цій основі - розроблення основних теоретичних напрямів удосконалення педагогіко-технологічного процесу спеціальної підготовки працівників органів внутрішніх справ щодо їх адаптації до умов критичних ситуацій.

Схема побудови узагальненої моделі формування стану співробітника складається з трьох основних компонентів його діяльності: стану готовності, тактичних компонентів дій та умов їх виконання. Розроблена модель дає можливість визначити основні напрями у формуванні спеціальних професійних якостей співробітників та створити психомоторний образ співробітника.

Організація системи дій розпочинається зі сприйняття ситуації, яка є вихідним моментом у розвитку подальшої поведінки.

Перевага співробітника досягається за рахунок ефективності організації системи адекватних дій:

- визначенням психомоторного стану супротивника та виду засобів нападу на момент зіткнення. Залежність, виявлена між вказаними факторами, допомагає суб'єктам атаки реально оцінити, спрогнозувати реакцію супротивника, яка адекватна його стану та виду засобу нападу, і зробити правильний вибір дій. У педагогічній практиці це розглядається у вигляді збалансованих показників: з одного боку це ознаки психомоторного стану, наприклад, здатність до агресії, з іншого – вид засобу нападу, що відповідає даному стану;
- виявлено, що первинна перевага досягається за рахунок візуального випередження супротивника на 2–3 с з подальшим виконанням атакуючих дій.

Даний ситуаційний епізод є логічною ланкою послідовності побудови загальної моделі протидії, засадою цілеспрямованого формування спеціальних знань стосовно динаміки розвитку екстремальних ситуацій з визначенням дистанційного режиму. Це дає можливість підвищити ефективність атакуючих дій, а також використовувати своєчасно захисні дії.

Методика підготовки повинна бути спрямована на вироблення у співробітників вміння сприймати ситуацію, слідкувати та реагувати на всі її зміни, з одночасним виконанням цільової конкретної дії, ставитися відповідально як до самого технічного виконання, так і до “зорового контролю” всієї ситуації.

Запропоновані способи досягнення переваги у візуальному випередженні сприяють формуванню у співробітників навичок у прийнятті вихідної позиції, правильному вибору дій.

Нааявність у співробітників вольових якостей компенсує недо-

ліки у виконанні технічних прийомів, дій.

Висновки. Таким чином, наповнення педагогічного процесу експериментально обґрунтованими методами навчання дає можливість сформувати готовність працівників правоохоронних органів до діяльності в умовах екстремальних ситуацій, яка визначається наявністю інтелектуальних оперативно-розумових якостей, стійких інтегральних характеристик у виконанні дій, адаптацією до зовнішніх проявів небезпеки, високим рівнем резервних можливостей [2,3].

Система підготовки спеціалістів спрямована на навчання правильного сприйняття небезпеки і має будуватися на закономірностях педагогічного процесу у напрямі розвивального та виховного характеру. Розвивальний характер навчання ґрунтується на глибокому взаємозв'язку розумового та фізичного розвитку особистості. Виховний полягає у розвитку морально-психологічних якостей.

Перш за все формування спеціальних якостей ґрунтується на використанні теоретичних розробок, умінні «схоплювати» образ ситуації в цілому та поєдинку зокрема, керувати психологічним станом і поведінковими реакціями суб'єктів діяльності, на пізнанні інтегральних характеристик системи засобів та дій, які використовуються супротивником, прогнозуванні наслідку ситуації, що в цілому дає змогу виконувати складні завдання з меншим ризиком для життя.

Створення переважаючого потенціалу співробітника на початковому етапі розвитку екстремальної ситуації ґрунтується на застосуванні знань щодо системи засобів та дій супротивника.

Визначення типових ознак поведінки супротивника забезпечують уміння передбачити небезпеку, наміри супротивника, а вміле приведення супротивника у стан розгубленості, схвильованості сприяє прогнозуванню наслідку ситуації.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення інших проблем виявлення готовності правоохоронців до виконання службових обов'язків під час припинення злочинів.

Література

1. Аболин Л.М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека. - Изд-во Казанского ун-та. 1987.
2. Авдеев В.В. Психологические основы повышения эффективности деятельности работников органов внутренних дел в экстремальных ситуациях: Учебн. пособ. / Высш. юридич. заочн. шк. - М., 1988. - 46 с.
3. Богомолова С.Н. О принятии решения в ситуациях неопределенности и риска (Подход к анализу преступного поведения) // Личность преступника как объект психологического исследования. - М., 1979. - с. 110-119.
4. Кондратьев Я.Ю. Загальна характеристика психологічного забезпечення оператив-

- по-службової діяльності органів внутрішніх справ: Лекція - К. 1999 - 39 с.
5. Холодная М.А. Структурная организация индивидуального интеллекта: Автореф дис...докт. психол. наук: 19.00.01.- М., 1990 - 40 с.

Надійшла до редакції 17.11.2004р.

КРИТЕРІЇ ПРОЯВУ ОСОБИСТІСНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Собко С.Г.

Кіровоградський державний педагогічний
університет ім. Володимира Винниченка

Анотація. Зроблений аналіз критеріїв особистісної активності: потреб, мотивів, інтересів, ціннісних орієнтацій. Проаналізовано результати відповідей студентів щодо важливості (не важливості) для них зазначених критеріїв.

Ключові слова: критерії, особистісна активність, студенти.

Аннотация. Собко С.Г. Критерии проявления личностной активности будущими учителями физического воспитания. Представлен анализ критериев личностной активности: потребностей, мотивов, интересов, ценностных ориентаций. Проанализированы результаты ответов студентов относительно значимости (не значимости) для них представленных критериев.

Ключевые слова: критерии, личностная активность, студенты.

Annotation. Sobko S.G. Criterion of exhibiting of personal activity by the future teachers of physical training. We made the analysis of the criteries of personal activity: needs, reasons orientation. We howe analyzed the results of student's answers which were connected with important (non important) for them criteries.

Key words: criteries, personal activity, students.

Постановка проблеми. Основні напрямлення перетворення сучасної загальноосвітньої і професійної школи неможливі без пошуку нових, ефективних шляхів оптимізації професійної підготовки спеціалістів в області фізичного виховання. Адже оновлення суспільства на засадах загальнолюдських цінностей, вільного вибору життєвого шляху, вимагає принципово нових підходів до питань виховання студентської молоді, де значущості набуває особистісна активність. Визначення критеріїв її прояву, які є реальними ознаками, виступаючи вимірниками об'єктів оцінювання і правильний добір їх дають змогу порівнювати дієвість і надійність тих чи інших засобів, ретельно вимірювати діапазон їх впливу на майбутнього вчителя фізичного виховання.

У науковій літературі визначені основні вимоги до критеріїв активності. Так, у праці "Общественная активность молодежи" [4, с.23-24] вони зводяться до такого:

- критерій повинен фіксувати стан суб'єкта;
- критерій активності повинен нести інформацію про самостійний